

муванню світоглядних орієнтирів сучасників, засвоєнню та укоріненню прогресивної світової суспільної думки, посиленню значущості національних досягнень.

Список використаної літератури

1. *Алексюк А. М.* Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник / А. М. Алексюк. – К.: «Либідь», 1998.
2. Система освіти в Україні другої половини XVII-XVIII ст. [Електронний ресурс] // <http://pidruchniki.com>
3. *Коротич Г.В.* Історія філософії України: Курс лекцій. – Маріуполь, 2002. – 148 с.
4. Инструкция для киевской духовной академии 1763 года (Киевские Епархиальные Ведомости 1893 года, № 19, 20) // Киевская старина. – 1894. – Т. 46. – № 7-9. – С. 282-286.
5. *Микитась В.* Давньоукраїнські студенти і професори. – К.: Абрис, 1994. – 288 с.

Ольга Капустянська

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ХАРКІВСЬКОГО ІМПЕРАТОРСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна є одним із найстаріших в Україні. Заснований він був 17 листопада 1804 року. Посприяв цьому видатний просвітитель Василь Назарович Каразін. Саме пан Каразін зміг отримати необхідну грамоту від царя Олександра І.

17 січня 1805 р. відбулось урочисте відкриття університету. Графа Стефана Потоцького призначили куратором. Викладачами Імператорського університету були в той час переважно іноземці. До початку ХХ ст. заклад мав тільки чотири факультети: фізико-математичний, історико-філологічний, медичний та юридичний [1].

До складу студентів не могли потрапити особи без достатньої попередньої підготовки. Абітурієнти зобов'язані були подати правлінню університету документи про свій матеріальний стан, свідоцтво директора гімназії про поведінку, старанність і успіхи в навчанні з предметів, що будуть вивчатися в університеті.

Випробування здійснював комітет, призначений ректором університету. При позитивній оцінці абітурієнт включався до складу студентів.

Із загальної кількості предметів (наук), які вивчалися в університеті, визначалися обов'язкові для вивчення всіма студентами. Після успішного засвоєння цих предметів вони отримували на урочистих зборах атестат із зазначенням усіх предметів і рівня досягнень. За бажанням студентів, котрі отримали цей атестат, можна було атестуватися для отримання відповідного ступеня з окремих наук [3].

Серед студентів були не лише ті, чиї батьки були спроможні платити за навчання. Для підтримки студентів із числа малозабезпечених громадян проводився щорічний прийом на навчання за кошти університету. Вимоги до рівня підготовки зберігалися.

Щорічно після річної атестації передбачалося заохочення (нагородження медаллю) кращих студентів. Недостатньо встигаючі студенти залишалися на навчання у тому ж курсі. А в разі незадовільного складання екзаменів після другого року відраховувалися з університету з атестатом про поведінку.

Після трьох років навчання студенти могли, за умови належних успіхів, продовжити навчання у званні кандидатів [1].

За ініціативи видатного просвітителя, громадського діяча та вченого В.Н. Каразіна **30 січня 1805 року** було засновано **Центральну наукову бібліотеку Харківського національного університету**.

30 січня 1805 року відбулося і перше засідання Ради, на якому обрано першого бібліотекаря. Ним став професор грецької та французької словесності Я. Я. Белен де Баллю. В університетському уставі 1804 року визначено завдання, роль та значення бібліотеки, а також штати й асигнування.

Історія бібліотеки - це частина біографії університету. Університетська бібліотека одна з найстаріших та найбільших книгозбірень України. Загальний фонд її становить 3,3 млн. примірників. Серед них:

- 1 773 400 примірників наукової літератури,
- 1 200 000 – навчальної літератури,
- 50 000 унікальних видань (17 інкунабул),
- понад 1 000 рукописів,
- 300 палеотипів,
- прижиттєві видання класиків світової літератури, науки та культури) [4].

Пропоную вашій увазі 10 цікавих фактів з історії Харківського університету.

1. У перші роки існування університет мав досить небагато студентів: перший набір – 33 студенти навчалися за рахунок держави і 23 – за власний кошт. Справа в тім, що без знання латини в університеті на початку XIX століття робити було нічого – всі іноземні викладачі читали латиною, а випускники народних училищ латину не вивчали.

2. Перший випуск університету відбувся в 1808 році. З 57 студентів курс навчання закінчили лише 26 чоловік.

3. Як і у всіх університетах Росії, жінкам у Харківському вчитися заборонялося, про що говорив параграф 17 правил для студентів: "Особи жіночої статі до слухання університетських лекцій не допускаються". Також з 1830-х років, з прийняттям правил для студентів, їм заборонялося: женитися, носити вуса, палити, ходити в театр і трактир, носити будь-який одяг, крім форменого, "вступати в таємні зв'язки і об'єднання".

4. До прийняття цих правил студенти, за описом К. Щелкова, виглядали так: "У той час як професори, так і студенти, одягали мундири тільки у великі свята. На лекції же ходили в чому хотіли. Жовті фраки, сині штани, блакитні сюртуки і жахливі жилети, кашкети незвичайних розмірів і кольорів, палиці в руках, трубки в кишенях - звичайний костюм і приналежність студентів того часу".

5. На базі університету в XIX столітті було відкрито три інститути: в 1811 році - педагогічний, в 1839 році - ветеринарний, в 1840-х - медичний.

6. Справжньою окрасою міста мала бути нова будівля університету. Архітектор Бекетов отримав право на зведення нової будівлі ХНУ. Але цей проект не був реалізований через війну.

7. Почесними членами та докторами університету в різні часи було обрано визначних діячів науки та культури різних країн: І. В. Гете, О. Гумбольдта, І. Я. Франка, Л. М. Толстого, П. П. Семенова-Тян-Шанського та ін. Серед почесних докторів університету був перший президент України М. С. Грушевський.

8. Харківський університет — єдиний в Україні, де навчалися і працювали три лауреати Нобелівської премії — біолог Ілля Мечников, економіст Семен Кузнець, фізик Лев Ландау.

9. Пам'ятник засновникові університету В.Н. Каразину встановлювався в різних місцях п'ять разів. Відкритий в 1905 на Сумській на кордоні Університетського саду. У лютому 1934, у зв'язку з будівництвом на тому ж місці пам'ятника Шевченка, його перенесли на Університетську вулицю, навпроти тодішньої будівлі Харківського університету (перед входом в колишню Університетську церкву). У 1937 році пам'ятник демонтували. У 1958 році встановили зліва від нинішнього будинку університету в саду Шевченка. У 2004 році перенесли до центрального входу в університет. За радянських часів у 1920-х роках з напису на пам'ятнику Каразину було відбито слово "Імператорскаго". У 2004 році відновлено.

10. "Вічним" студентом університету був Сила Абрамич Цицурін, що завоював знання на початку XIX століття майже 15 років, але так університет і не закінчив [3].

Університет вписав багато яскравих сторінок в історію українського відродження XIX - XX ст., дав потужний імпульс перетворенню Харкова на крупний науковий центр, освітянську столицю України, по праву займає вищі щаблі всеукраїнських рейтингів серед класичних університетів, і добре відомий далеко за межами України [2].

Список використаної літератури

1. *Гаташ В.* Університет – Матриця майбутнього //Дзеркало тижня. 2005. – 29 січня.
2. *Енциклопедія українознавства: В 10 томах / Головний редактор Володимир Кубійович.* – Париж, Нью-Йорк: Молоде Життя, 1954-1989.
3. *Європейська та українська культура в нарисах : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М-во освіти і науки України, Науково-методичний центр вищої освіти, Харківський нац. ун-т радіоелектроніки, Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна; За ред. І.З. Цехмістро, В. І. Штанько, В.С. Старовойт.* – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 319 с.
4. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства.* – Харків. – 1998. – Т.8 / Ред. колегія: Л. Ушкалов, С. Вакуленко, В. Головченко та ін. – 1999. – 253 с.
5. *Оглоблин-Глобенко М.* Харківському Університету 150 років, ЗНТШ, т. CLXVII, Нью-Йорк - Париж – Мюнхен 1958